

Shahid Bahonar
University of Kerman

Journal of Iranian Studies

ISSN: 1735 - 0700

Journal of Iranian Studies

Women's historiography in Bastani Parizi's works*

Shokoufeh bakhshaei shahrbabaki¹ alireza abtahi²
ahmad kamranifar³ abolfazl hasan abadi⁴

Abstract

1. Introduction

Mohammad Ibrahim Bastani Parizi, the son of Haj Akhund Parizi, was born on the 24 of December 1924. He completed his education in Tehran. He received his Phd. degree by translating Ibn Athir's pre-Islamic section of Alkamel as a doctoral dissertation (Bastani Parizi, 1366, 4).

Bastani's period of life began in earlier years of the first Pahlavi and continued until the fall of Pahlavi and the years after the Islamic Revolution. Certainly, the profound political, social and cultural events that took place in Iranian society during these years have greatly influenced his type and style of writing .

Finally, he died on Tuesday, 25 of Marth, 2014, at the age of 89. At the age of 20, he wrote his first book, *The Prophet of Thieves*, which has been reprinted 17 times. He has written about 1000 articles and his collection of books has reached 63 so far, 13 of which are in Kerman.

* Article history:

Received 23 October 2022

Received in revised form 27 March 2023

Journal of Iranian Studies, 22(43), 2023

Accepted 6 April 2023

Published online: 23 August 2023

Publisher: Shahid Bahonar University of Kerman

© The Author(s).

1. PhD Student in History of Iran after Islam, Department of History, Faculty of Humanities, Najafabad Branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran. Email: sh.bakhshaei@gmail.com
2. Assistant Professor, Department of History, Faculty of Humanities, Najafabad Branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran. Email: a.abtahi1342@gmail.com
3. Assistant Professor, Department of History, Faculty of Humanities, Najafabad Branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran. . Email: Kamranifar43@yahoo.com
4. Document and Press Management of Astan Quds, Mashhad, Iran. Email: Ahassanabady1@yahoo.com

2.Methodology

The present research is in the line of theoretical researches and is from the branch of historical researches which has been done by using the library method and taking notes of Writings and books bastani parizi and some contemporary historical texts. Assuming that Parizi pays attention to women as an influential element in historical events and has portrayed the image of them in social life as a free and independent human being with a special status in his works; so in this research we are faced with this main question that how is the position of women in Parizi's works? In answer to this question, the main hypothesis is that Bastani Parizi has had a positive view of women in the history of Iran, contrary to the usual practice. The purpose of this article is to examine the status of women's historiography in Parizi works. The importance and necessity of addressing this issue is the lack of historiography about women as a new matter in historiography. Historical research in the field of social life, especially that of women, is one of the most overlooked topics of historical studies in Iran. Lack of attention to this issue in historiography is one of the difficulties that make researchers doubt to enter this field. Of course, some efforts have been made, but they are not enough, e.g.: Ms. Simin Fassihi's article, entitled "From the History of Elite Men to the History of the Forgotten Women: Causes of Delay in the Emergence of Women's Historiography" in which the reasons for the general neglect of historiographical schools (political, cultural, social) on the subject of women on the one hand and women's awareness of their rights and on the other The focus of these rights on the emergence of feminist movements has been addressed. Ms. Rostami's article entitled "Woman-centered reading in the history of Beyhaqi and Samak Ayar". She deals with the social discourse in these historical works in which women have grown up, shone or been suppressed. Also an article entitled "Women's image in the history of Jahangosha Jovini" by Mohammad Alipour, which

surveys the position and image of women in this book, the role of women in the political and cultural issues of the time and how women reached social status and civil rights. Of course, Reza Baraheni wrote "Male History" in 1348 SH. he emphasized that "weakening the female sex is a made up by patriarchy" (Baraheni, 1982, 172). Although the work was written half a century ago, it is still necessary to express the overlooking history of women's in women's researches. Therefore, in this study, By examining the works of Parizi as a historian with historiography in a special way, which has paid more attention to this topic, than other contemporary historians, an attempt has been made to study and reflect the role of women in his works. Bastani Parizi has considered the social life of women in both cultural and family activities. The role of women in many political events from Parizi's perspective is considered as the footprint of women in history. The economic position of women with land ownership and economic endowments has attracted Parizi's attention.

3. Discussion

The identity of each nation is made up of a set of specific and functional realities, which have been formed throughout the history of each nation. Among the most prominent elements of identity: common language and geography, religion and beliefs, etc., are among the items that are considered in historiography, and when historiography pays attention to a certain group, these identity factors show themselves more. (Sabzianpour, 2016, 77) Women's historiography is a special method in historiography in which the Parizi has distinguished himself from other historians of all times by including female gender in history analysis. Women's historiography in Iran is more limited to exploring documents, memoirs, women's notes and descriptions of their activities in history, and less to the methods and criteria of women's historiography and the use of gender in the analysis of women's history (Fassihi, 2009, 45). Bastani Parizi has written and analyzed

historical events with a different perspective on the influence of women in history.

The writing of Parizi's first article entitled "*It is the fault of men, not women*" in July 1942, which was published in *Kerman Awakening* newspaper, coincided with the change of conditions and the promotion of women to leave the traditional life that had begun since the beginning of the first Pahlavi period. And it continued until the second Pahlavi period. One of the slogans of that period was this change of attitude towards women. Although the works that emerged in this field show authors concern of women and its issues, express the real view of the authority towards women. However, this movement was formed only to gain prestige in the world community and to move towards modernism and modernization, and to gain legitimacy in accordance with the requirements of the times. It must be acknowledged, of course, that the role of women in Parizi's works was written concerned to the deprivations, restrictions, and realization of women's rights and demands, something that was rare in the works of the time. Girl's castles are among the buildings that are usually built in impassable areas and no one is sure about their construction and secrets. Bastani Parizi in the book of *Khatoon Haft Qala* pays special attention to these castles, including Dokhtar Castle in Kuhbanan (Modarressi, 2012, 224 and 230)

4. Conclusion

Women's historiography is a special method of historiography in which Parizi, by entering female gender topic in the analysis of history, have distinguished his historiography from women historians close to but different from other contemporary historians. What can be deduced from the position of women in Parizi's works is that the good and positive image of women is superior to its negative. Due to, women are not always and

everywhere the same, and Parizi is not expected to hide anything contrary to what is in the nature of a person or society, In general the writer believes that: first, although compared to other historians of his time Parizi in his historiography has shown more attention to women, the status of women has not been considered as much as their service and position and importance in society. Secondly, his attention is the result of the conditions of the time, his spiritual and educational condition, the conditions of his private life and what had happened to his relationship with women, as well as what he had learned from it has given him a total perception the same as what can be clearly seen in his works.

The presence of women in social position, such as participation in charity affairs, based on endowment is emphasized. In addition to the role of women in the society their cultural roles are also been surveyed. Bastani Parizi in many political events has sought the role of women as behind-the-scenes and also motivating factors of men in their important political decisions. Women are considered as uncrowned kings in his works. He also had studied and analyzed the presence of women alongside men in military incidents and wars.

Keywords: Bastani Parizi, women, historiography, lower classes, people.

How to cite: Shokoufeh bakhshaei shahrbabaki., alireza abtahi., ahmad kamranifar. abolfazl hasan abadi. (2023). Women's historiography in bastani Parizi's works. *Journal of Iranian Studies*, 22(43), 35-61. <http://doi.org/10.22103/JIS.2021.16722.2094>

تاریخ نگاری زنان در آثار باستانی پاریزی*

(علمی-پژوهشی)

شکوفه بخشایی شهرابکی^۱
علیرضا ابطحی (نویسنده مسئول)^۲
احمد کامرانی فر^۳
ابوالفضل حسن آبادی^۴

چکیده

محمد ابراهیم باستانی پاریزی پژوهشگری است که در آثارش نقش و عملکرد زنان در تاریخ ایران بیشتر از سایر مورخین معاصر، مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است. وی علاوه بر ارزیابی و گزارش سرگذشت زنان مشهور، به جنبه‌هایی از حضور زن در تاریخ توجه داشته است که شاید از دید دیگر مورخان پنهان بوده و یا نادیده انگاشته شده است. وی در مقاله‌ها و کتاب‌های مختلف به نقش زنان و تأثیر حضور آن‌ها در جامعه پرداخته و در مقایسه با دیگر مورخان هم عصر خود، در تاریخ نگاری خویش التفات بیشتری نسبت به زنان نشان داده است. هدف این مقاله آن است که به

* تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۰۸/۰۱ تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۴۰۲/۰۱/۱۷

DOI: 10.22103/JIS.2021.16722.2094

مجله مطالعات ایرانی، سال ۲۲، شماره ۴۳، شهریور ۱۴۰۲، صص ۳۵-۶۱

ناشر: دانشگاه شهید باهنر کرمان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی

حق مؤلف © نویسنده‌گان

۱. دانشجوی دکتری تاریخ ایران بعد از اسلام، گروه تاریخ، دانشکده علوم انسانی، واحد نجف اباد، دانشگاه آزاد اسلامی،

نجف اباد، ایران sh.bakhshaei@gmail.com

۲. استادیار، گروه تاریخ، دانشکده علوم انسانی، واحد نجف اباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف اباد، ایران

a.abtahi1342@gmail.com

۳. استادیار، گروه تاریخ، دانشکده علوم انسانی، واحد نجف اباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف اباد، ایران

Kamranifar43@yahoo.com

۴. مدیریت اسناد و مطبوعات آستان قدس، مشهد، ایران Ahassanabady1@yahoo.com

روش توصیفی-تحلیلی و براساس داده‌های برگرفته از منابع کتابخانه‌ای، مقام و موقعیت زنان در نگاه باستانی پاریزی را تبیین و تحلیل نماید. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که از جایگاه زن در آثار وی، وجهه نیک و مثبت زن بر وجه منفی آن برتری دارد و در مجموعه آثاری که با عنوان «هفتی» شهرت یافته، در مقایسه با دیگر آثارش، بیشتر به نقش و جایگاه زنان اشاره داشته است. علاوه بر پرداختن به نقش زن در اجتماع، او به نقش فرهنگی زن در آثارش نیز توجه کرده است. وی به نقش زن در خانواده و همچنین، قدرت اقتصادی زن توجه خاص دارد و در بسیاری از حوادث سیاسی نقش زنان را به عنوان عوامل پشت پرده و محرک مردان در تصمیم‌گیری‌های مهم سیاسی جستجو کرده است.

واژه‌های کلیدی: باستانی پاریزی، زنان، تاریخ‌نگاری، فرودستان، مردم ۱. مقدمه

محمدابراهیم باستانی پاریزی فرزند حاج آخوند پاریزی در سوم دی‌ماه ۱۳۰۴ شمسی متولد شد و تحصیلات خود را در تهران به پایان برد. او با ترجمه بخش پیش از اسلام «الکامل ابن اثیر» به عنوان رساله دکتری، دانشنامه دکتری خود را دریافت نمود (باستانی پاریزی، ۱۳۶۶: ۴).

۱-۱ شرح و بیان مسئله

دوران حیات باستانی پاریزی از سال‌های حکومت پهلوی اول آغاز شد و تا سقوط پهلوی و سال‌های پس از انقلاب اسلامی ادامه یافت. به طور قطع، رویدادهای سیاسی، اجتماعی و فرهنگی عمیقی که در این سال‌ها در جامعه ایران رخ داد، تأثیر زیادی بر نوع نگارش و سبک کار باستانی پاریزی گذاشت. سرانجام وی در سه‌شنبه ۵ فروردین‌ماه ۱۳۹۳ در سن ۸۹ سالگی دار فانی را وداع گفت. در ۲۰ سالگی اولین کتابش را با عنوان «پیغمبر دزدان» نگاشت که تاکنون ۱۷ بار تجدید چاپ شده است. وی حدود ۱۰۰۰ مقاله به رشته تحریر

در آورده و مجموعه کتاب‌های وی تاکنون به ۶۳ رسیده که ۱۳ جلد آن‌ها مختص کرمان است.

هدف این مقاله بررسی جایگاه تاریخ‌نگاری زنان در آثار باستانی پاریزی است. اهمیت و ضرورت پرداختن به این موضوع، کمبود تاریخ‌نگاری درباره زنان به عنوان فصلی نو در تاریخ‌نگاری است.

تاریخ‌نگاری زنان روشی خاص در تاریخ‌نگاری است که باستانی پاریزی با وارد کردن مقوله جنس زن در تحلیل تاریخ، تاریخ‌نگاری خویش را از دیگر مورخان هم‌عصر متمایز کرده است. تاریخ‌نگاری زنان در ایران بیشتر به کند و کاو در اسناد، خاطرات، یادداشت‌های زنان و توصیف فعالیت‌های آنان در تاریخ محدود مانده و کمتر به اسلوب و موازین تاریخ‌نگاری زنان و استفاده از مقوله جنسیت در تحلیل تاریخ زنان پرداخته است (فصیحی، ۱۳۸۸: ۴۵)؛ باستانی پاریزی با نگاهی متفاوت نسبت به تأثیر زنان در تاریخ، به نگارش و تحلیل رویدادهای تاریخی پرداخته است.

نگارش اولین مقاله باستانی پاریزی تحت عنوان «تقصیر با مردان است نه زن‌ها» در تیرماه ۱۳۲۱ که در روزنامه بیداری کرمان به چاپ رسید، مصادف با تغییر شرایط و ارتقای وضعیت زنان برای خروج از زندگی سنتی بود که از آغاز حکومت پهلوی اول شروع شده بود و تا زمان پهلوی دوم کماکان ادامه یافت و یکی از شعارهای آن دوره همین تغییر نگرش درباره زنان بود. هرچند آثاری که در این زمینه پدید آمد، دغدغه نویسندگان این آثار را نسبت به زنان و مسایل آن‌ها نشان می‌دهند، ولی نوع نگاه واقعی حاکمیت وقت نسبت به زنان را نیز بیان می‌کند؛ با این حال، این حرکت تنها برای کسب وجهه در جامعه جهانی و حرکت در راستای مدرنیسم و نوسازی شکل گرفته و برای کسب مشروعیت

مطابق اقتضائات عصر و زمانه معنا یافته است. البته باید اذعان داشت که نقش زنان در آثار باستانی پاریزی بر مبنای دل‌نگرانی نسبت به محرومیت‌ها، محدودیت‌ها و احقاق حقوق و مطالبات زنان نگاشته شده، چیزی که در آثار پدید آمده در آن دوران امری غریب و ناممکن بود.

با این فرض که باستانی پاریزی به زنان به عنوان عنصر تأثیرگذار بر وقایع و رویدادهای تاریخی توجه داشته و سیمای زن و حیات اجتماعی وی را به صورت یک انسان آزاد و مستقل با منزلت خاص در آثارش جلوه داده است، تلاش شده در این پژوهش به این سؤال اصلی پاسخ داده شود که زنان چه مقام و موقعیتی در آثار باستانی پاریزی دارند؟ و همچنین، به سؤالات فرعی نظیر حیات اجتماعی زنان در آثار باستانی پاریزی چه بازتابی داشته است؟ حیات فرهنگی زنان از نگاه باستانی پاریزی چه بوده است؟ زنان چه نقش و جایگاه سیاسی‌ای در آثار باستانی پاریزی دارند؟ فرضیات این پژوهش عبارتند از: فرضیه اصلی: باستانی پاریزی برخلاف روال معمول، نگاه مثبتی به زن در تاریخ ایران داشته است. فرضیات فرعی پژوهش را نیز می‌توان چنین برشمرد: باستانی پاریزی حیات اجتماعی زنان را در قالب فعالیت‌های فرهنگی و خانوادگی مورد توجه قرار داده است. نقش زنان در بسیاری از حوادث سیاسی از نگاه باستانی پاریزی با عنوان جای پای زن در تاریخ مورد توجه می‌باشد. موقعیت اقتصادی زنان با در دست داشتن مالکیت زمین و با موقوفات اقتصادی، توجه باستانی پاریزی را به خود جلب کرده است.

پژوهش حاضر در ردیف تحقیقات نظری و از شاخه تحقیقات تاریخی است که با استفاده از روش کتابخانه‌ای و یادداشت‌برداری از آثار باستانی پاریزی و برخی متون تاریخی معاصر سعی کرده است به سؤالات پژوهش پاسخ دهد.

۱-۲. پیشینه پژوهش

تلاش‌هایی برای تاریخ‌نگاری زنان و مسایل اجتماعی آنان صورت گرفته، اما کافی نیست؛ از آن جمله: مقاله سیمین فصیحی، باعنوان: «از تاریخ مردان نخبه تا تاریخ زنان فراموش شده: علل تأخیر در پیدایش تاریخ‌نگاری زنان» که در آن به چرایی و علت‌یابی غفلت عمومی مکاتب تاریخ‌نگاری (سیاسی، فرهنگی، اجتماعی) از موضوع زنان از یک‌سو و آگاهی زنان از حقوق خود و در مرکز توجه قرار گرفتن این حقوق در اثر پیدایش جنبش‌های فمینیستی از دیگر سو پرداخته شده است. یا مقاله فرشته رستمی با عنوان «خوانشی زن‌محور در تاریخ بیهقی و سمک عیار» که در آن به گفتمان اجتماعی در تاریخ بیهقی و سمک عیار می‌پردازد که زنان در آن گفتمان رشد کرده، درخشیده یا سرکوب شده‌اند. همچنین، مقاله‌ای تحت عنوان «سیمای زنان در تاریخ جهانگشای جوینی» از محمد علی‌پور که به بررسی جایگاه و سیمای زنان در تاریخ جهانگشای جوینی پرداخته و به نقش زنان در مسایل سیاسی و فرهنگی جامعه آن روز و چگونگی رسیدن زنان به پایگاه اجتماعی و حقوق مدنی اشاره کرده است. البته رضا براهنی در سال ۱۳۴۸ شمسی «تاریخ مذکر» را نگاشته و تأکید کرده است که «جنس ضعیف شمردن زن، ساخته و پرداخته پدرسالاری است.» (براهنی، ۱۳۶۰، ۱۷۲). گرچه این اثر نیم قرن پیش نوشته شده، ولی همچنان لزوم بررسی دلایل غفلت تاریخ از جنس زن، در پژوهش‌های زنان جایگاه خود را داراست.

۱-۳. اهمیت و ضرورت پژوهش

پژوهش‌های تاریخی در زمینه حیات اجتماعی ایران و به خصوص زنان، یکی از مهم‌ترین عرصه‌های مطالعات تاریخی در ایران به شمار می‌آید. کم‌توجهی به این مقوله

در تاریخ‌نگاری، یکی از دشواری‌هایی است که پژوهشگران را نسبت به ورود به این عرصه به تردید می‌اندازد. از همین روی در این جستار، با مطالعه آثار باستانی پاریزی به عنوان یک مورخ با تاریخ‌نگاری به شیوه خاص که نسبت به دیگر مورخان معاصر به این مقوله توجه بیشتری داشته‌اند، تلاش شده به بررسی و بازتاب نقش زنان در آثار ایشان پرداخته شود.

۲. بحث و بررسی

۲-۱. تاریخ فرودستان و شکل‌گیری اندیشه زن‌محور در آثار باستانی پاریزی

با به وجود آمدن مکتب آنال در قرن بیستم، جنبه‌های دیگری از تاریخ، از جمله تاریخ فرودستان، مورد توجه قرار گرفت؛ به دنبال آن، تاریخ‌نگاری زنان یعنی پرداختن به نقش و تأثیر زنان در تاریخ، شکل گرفت.

تاریخ از پایین دیدگاهی است که از نادیده گرفته شدگان تاریخ، مغضوبان، محرومان، شکست خورده‌گان، زنان و دختران، بردگان و غلامان، خواجه‌ها و مخنث‌ها، کلفت‌ها و کسانی که تا امروز در تواریخ رسمی حتی دیده نشده‌اند، سخن می‌گوید (یا حسینی، ۱۳۹۴: ۸۷). توجه به زندگی زنان نیز از جمله نقاط تمرکز این نوع تاریخ‌نگاری است، روشی در درک تاریخ که تنها بر حوزه عمومی تأکید ندارد و به حوزه‌های خصوصی و عمومی زنانه نیز می‌پردازد.

تاریخ‌نگاری زن ایرانی به نحو جدی از دوره مشروطه آغاز شد. مشروطه، مسئله زنان و دیده شدن آن‌ها را در مرکز توجه قرار داد. پس از مشروطه، بعد دوم حضور قابل ثبت زنان، جنبش‌های زنانه بود. حضور در اجتماع و عرصه عمومی، زنان را از اوضاع و احوال

جامعه آگاه کرد و فهمی از سهم شدن در جریان تغییرات به آنان داد (اتحادیه و همکاران، ۱۳۸۷: ۲۵-۳۳). یکی از مهم‌ترین عوامل حذف زنان از کتب تاریخی رسمی نگارش تاریخ به دست مردان است که این خود ناشی از عامل مهم‌تری است: بی‌بهره بودن زنان از تحصیل و دانش. با تحولات بزرگی که در جهان رخ داد و ایران هم از آن بی‌بهره نبود، به تدریج زنان نیز وارد عرصه‌های مختلف زندگی شدند که یکی از آنها کسب دانش بود. نظریه پردازان مکتب آنال اگرچه معتقدند ورود زنان به عرصه فرهنگی هیجان‌انگیز می‌باشد، اما آن‌چنان نقش پر رنگی در تاریخ ایفا نکرده؛ بلکه ذیل تاریخ اجتماعی، شعبه‌ای تاریخی تحت عنوان تاریخ‌نگاری زنان باب شده است. ادعای تاریخ‌نگاری زنان این است که زنان و تاریخشان در تاریخ عمومی به نوعی فراموشی جمعی سپرده شده‌اند. زنان تاریخ‌نگار پیرو مکتب آنال به تاریخ فرودستان توجه بیشتری نشان دادند و تلاش کردند مسایلی را که پیش از آن مورد غفلت قرار گرفته، در حوزه تاریخ زنان تحلیل و بررسی نمایند؛ از جمله موارد مورد توجه این حوزه باید به تغییر در منابع تاریخ‌نگارانه و همچنین، تغییر رویکرد به مسایل زنان اشاره نمود (همان: ۲۵).

در دوره‌ای که همه مورخان سیاست را به‌عنوان محور تاریخ می‌پروراندند و به اجتماع هیچ التفاتی نداشتند و به عبارتی، مردم عادی برای مورخان در حاشیه بود، باستانی آگاهانه حاشیه را در مرکز نشانند. باستانی اشراف‌زاده و روحانی‌زاده است؛ از این‌رو جمع دو صداست، یک چشم او به رعیت است و چشم دیگرش به نخبگان (اشراف). باستانی روایت‌گر تاریخ زندگی مردم کوچه و بازار است و البته نه مورخی اجتماعی. از همین روست که توضیح متافیزیکی رخدادها و یافتن مکافات عمل برای کنش‌گران را نایست تبیینی تاریخی دانست؛ در واقع، او روایت‌گر تاریخ فرودستان است. واضح است که در

این روایت، باورداشت‌های مردم نیز جایگاهی ویژه می‌یابد و به نوعی مناط و معیار برای وثوقیت داده‌های تاریخی به حساب می‌آید. باستانی خود در «اژدهای هفت سر» اشاره می‌کند که هر روایتی که خلاف سنت و زندگی روزمره مردم بیان شده، در آن تشکیک و تردید کرده است (باستانی پاریزی، ۱۳۵۵: ۳۲۷).

نکته دیگر آثار باستانی پاریزی، توجه به توده‌های مردم، و مسئولین محلی و ارزش آنان در شناخت تحولات تاریخی است. باید بین تهی‌دست و فرودست تفاوت قایل شویم. فرودست لزوماً تهی‌دست نیست، اما تهی‌دست حتماً فرودست است. فرودست گروه‌های اجتماعی‌ای را شامل می‌شود که به حاشیه رانده شده‌اند و در حقیقت، زمینه را برای برخورداری و اعمال قدرت ندارند. بود و باش آن‌ها برای مطالعه تاریخ اجتماعی، بسیار مهم است. باستانی پاریزی کوشید تاریخ را نه از منظر حاکمان و تاریخ‌نگاران شیفته سیاست، بلکه از چشم‌انداز فرودستان جامعه ببیند. در ایران غالباً به زندگی شاهان و وزیران و حداکثر نمایندگان مجلس توجه داریم. توجه خاص باستانی پاریزی به زندگی افراد کمتر شناخته شده یا در تاریخ مورد توجه قرار نگرفته، بسیار ستودنی و مرجعی مهم است. او به زندگی توده مردم و تأثیر حوادث و سیاست‌ها و تغییراتی که بر آن عارض می‌شد، عنایت داشت. او مورخ تاریخ مردم ایران بود و مردم را به عنوان یک عنصر اصلی در تاریخ در نظر می‌گرفت.

با مروری هرچند اجمالی بر آثار و اندیشه‌های باستانی پاریزی، آنچه که باعث شکل‌گیری نگرش وی به عنوان یک مورخ در زمینه توجه به نقش زنان، در فعالیت‌های اجتماعی گردیده است، از دید نگارندگان به شرح زیر می‌باشد:

از آنجاکه در تاریخ‌نگاری رسمی که نوعی تاریخ‌نگاری وابسته به حکومت به شمار می‌رود، هدف تاریخ‌نگاران ذکر خوبی‌ها و دستاوردهای مثبت رژیم حاکم و بیان خدمات آن‌هاست (توکلی، ۱۳۸۱: ۳۷)، با روی کار آمدن رضاشاه که مصادف با حجم گسترده‌ای از منازعات داخلی، ناامنی و آشوب‌های سیاسی در کشور بود، لذا بیشترین آثار مورخان این دوره در مورد چگونگی رفع معضلات مذکور توسط شاه بود؛ از جمله می‌توان به انجام اصلاحاتی در حوزه‌های قانون نظام وظیفه، نوسازی ارتش، دستاوردهای مدنی غرب، تأسیس دانشگاه و مدارس جدید و مهم‌تر از همه، زنان و حضور در عرصه‌های اجتماعی و علمی کشور که با جامعه سنتی آن روزگار در تضاد بود، اشاره کرد. نشو و نمای باستانی پاریزی در چنین فضایی بود و پایه‌های اولیه اندیشه او با این نوع تفکر و نگاه به زن را می‌توان عاملی در جهت توجه وی به تاریخ‌نگاری زنان در آثارش دانست.

عامل دیگر را می‌توان در نقش پدر باستانی پاریزی دانست که بیشترین تأثیر را در شکل‌گیری شخصیت و جهت‌دهی به علایق وی داشته است. حاج آخوند پاریزی علاوه بر روحانی بودن و داشتن علایق مذهبی، دارای نگرش فرهنگی نیز بود و آموزه‌های دینی و نگرش عالمان دینی و جوامع اسلامی نسبت به جایگاه زن مسلمان در اندیشه وی بر تربیت فرزندش بی‌تأثیر نبوده است.

عامل سوم را می‌توان شاگردی در محضر استادانی چون نصرالله فلسفی، و سعید نفیسی و عباس اقبال آشتیانی و... دانست. که قلم در تألیف تاریخ رسمی این دوره به دست گرفتند. با توجه به جو حاکم در رژیم پهلوی و آزادی‌هایی که به زنان داده شده بود، استادان و پژوهشگران تاریخی که از آنان نام بردیم، هر جا که به نام زنان می‌رسیدند، به دفاع از آزادی‌های آنان می‌پرداختند، مانند کتاب سعید نفیسی با عنوان «تاریخ شاهنشاه رضاشاه

پهلوی از ۱۳ اسفندماه ۱۲۹۹ تا ۲۴ شهریور ماه ۱۳۲۰». نفیسی در این اثر به بیان اقدامات و تحولات نهادهای دوران رضاشاه پرداخته است. هرچا هم که به مسایل زنان توجه نشان داده، در همان راستای انعکاس شعارهای حکومتی مبنی بر اهتمام ویژه به جایگاه زنان و احیای موقعیت اجتماعی، سیاسی فرهنگی ایشان قلم زده است (نفیسی، ۱۳۴۴).

عامل بعدی فعالیت مطبوعاتی ایشان در فاصله سال‌های ۱۳۱۸ تا پایان حکومت پهلوی است. چون در این دوران گسترش تحصیل، کشف حجاب و نقش زنان در جامعه را مورد توجه قرار داده‌اند و بالطبع توجه به خط مشی روزنامه‌های این دوران را می‌توان نام برد.

البته باید توجه داشت که آثار پدید آمده هم‌دوره با باستانی پاریزی بی‌دغدغه بودن نویسندگان را نسبت به زنان و مسایل آنها نشان می‌دهد؛ درحالی که وجه تمایز تاریخ‌نگاری باستانی پاریزی بر مبنای دل‌نگرانی نسبت به محرومیت‌ها، محدودیت‌ها و احقاق حقوق و مطالبات زنان است.

۲-۲. چگونگی بازنمایی وضعیت زنان در تاریخ‌نگاری باستانی پاریزی

تاریخ‌نگاران معمولاً زنان را نادیده می‌گیرند. اما زنانی وجود دارند که با شجاعت و دلاوری نام خود را بر دیوار تاریخ حک کردند و مورخانی نیز بوده‌اند که از زنان در نگارش تاریخ فارغ نبوده‌اند؛ و نیز بوده‌اند زنانی که فارغ از انتظارات جامعه، تأثیرات بسزایی بر جای گذاشته‌اند.

باستانی پاریزی پژوهشگری است که با استفاده از گزارش‌های تاریخی و شواهد مختلف، نقش و عملکرد زن در تاریخ ایران را بررسی می‌کند و علاوه بر ارزیابی و گزارش

سرگذشت زنان مشهور، به جنبه‌ها و جلوه‌هایی از حضور زن در تاریخ توجه خاص داشته است که همواره مورد غفلت واقع شده است. باستانی پاریزی علاقه زیادی به تصویر جامعه و شرایط تاریخی انسان در عصر و زمان مورد مطالعه خود دارد.

«من نه تنها در مورد نقش زن در تاریخ صاحب نظریه منفی و بدبینی نیستم، بلکه بالعکس در مقام خوشبینی - حتی یک فمینیسم هم به شمار می‌روم - یعنی طرفدار نقش زن در تاریخ هستم. چه دلیلی از این بهتر و بالاتر که نخستین مقاله‌ای که من نوشته‌ام، -شصت سال پیش - عنوانش را «تقصیر با مردان است نه زن‌ها» قرار داده‌ام» (باستانی پاریزی، ۱۳۵۶: ۱۸). البته به طور قطع نمی‌توان گفت در تمام آثار باستانی پاریزی زن نقش محوری دارد، ولی این توجه در مجموعه هفتی به خصوص: «سنگ هفت قلم» و «جامع المقدمات» و «نای هفت بند» و «خاتون هفت قلعه» نمایان‌تر است؛ به خصوص در آثاری چون «گذار زن از گذار تاریخ» که به مناسبت در گذشت بانو حبیبه حایری همسر ایشان منتشر شد و در واقع، مجموع مقالات مربوط به زنان از کتب چاپ شده قبلی ایشان است و شامل مقالات «جای پای زن در قادیسیه»، «زره زیر قبا»، «زن و جنگ» و «گذار زن» می‌باشد و همچنین در «هزاره طبری» و «ماریه» و «سیاست اهل و اهل سیاست» نقش زنان را پررنگ‌تر از دیگر آثار می‌یابیم. همسران، مادران و دختران در این دست آثار باستانی پاریزی دارای جایگاه ویژه‌ای هستند. وی در تاریخ‌نگاری خویش نسبت به موقعیت زن در جامعه واقع‌بینانه‌تر از دیگر مورخان معاصر عمل کرده است.

مورخی که «گذار زن از گذار تاریخ» را با ذکر نقش همسر فردوسی در سرودن شاهنامه، زن در اساطیر و حتی پرداختن به سرگذشت و عملکرد زنان سیاستمدار کشورهای مختلف دنیای معاصر به خواننده می‌نمایاند. باستانی پاریزی در این اثر به نوعی رویکرد زن‌محوری

را در تحولات جامعه ایران به کار برده، این زاویه دید که تا حدی در دیگر آثارش پنهان مانده بود، در این اثر به خوبی متجلی شده و زمینه غور بیشتر را نسبت به علل و عوامل تحولات و پدیده‌های اجتماعی و تاریخی برای مخاطبان و علاقه‌مندان به تاریخ فراهم می‌نماید.

وی هر جا که توانسته، در مقاله‌هایش یا محور و موضوع اصلی را به مسایل زنان اختصاص داده یا توجهش به زنان در خلال پرداختن به دیگر شخصیت‌ها نمود می‌یابد. در باب این توجه به عنصر زن این‌گونه توضیح می‌دهد که: «...در همه مقالاتم همه جا مدافع حقوق زنان بوده‌ام و در عین حال کوشش کرده‌ام که هیچ کدام از مقالاتم به صورتی از نقش زن در اساس آن مقاله خالی نباشد.» (باستانی پاریزی، ۱۳۸۲: ۱۶) چنان که در جایی اعتراض خود را نسبت به عدم توجه به حقوق زنان در جامعه این‌گونه بر زبان می‌راند و می‌گوید:

«افراد گروه ضربت مهدیه تعداد ۱۳ آرایشگاه زنانه را تعطیل کردند و قرار است خیاطی‌های زنانه دوز که توسط مرد اداره می‌شد، تعطیل گردد (اطلاعات، خرداد ۱۳۸۵)؛ باز زنان را یعنی نصف مردم مملکت را از حقی که داشتند، محروم کرده‌ایم» (باستانی پاریزی، ۱۳۹۰: ۳۱۶).

وی کتاب «گذار زن از گذار تاریخ» را برای نشان دادن چنین وضعیتی بر ساخته و معتقد به ظرفیت‌های بزرگ زنان حتی در عرصه سیاست‌گذاری است. از این رو سخت از روایت قرآن درباره دولت بلقیس و نمونه‌هایی از این دست دولت‌ها دفاع می‌کند (باستانی پاریزی، ۱۳۸۲: ۱۸۲-۱۷۹).

اصطلاح «بلی کراسی» از مرحوم باستانی پاریزی که در برابر اصطلاح غربی «فالوکراسی» = دموکراسی = مردم‌داری، به کار برده است، که گویا قبل از ایشان اصطلاح دوم را برخی از

نویسندگان مغرب زمین به کار برده‌اند (براهنی، ۱۳۶۰: ۷)، نشان از دقت ایشان نسبت به موضوع زن در جامعه امروزی است. باستانی پاریزی این اصطلاح را از بلقیس، ملکه سبا، گرفته و بدین وسیله به سبک و روش پسندیده حکمرانی زنان در برابر روش ناپسند حکمرانی مردان اشاره کرده است. باستانی پاریزی ضمن اظهار براءت از گرایش‌های رایج فمینیستی، بر این باور است که مردان، در نمایشگاه تاریخ سیاسی خود، تابلوی قابل دفاعی از خود باقی نگذاشته‌اند. آنان غالباً در پاشنه شهوت و شکم خود چرخیده‌اند (باستانی پاریزی، ۱۳۸۲: ۲۵۴-۲۴۹).

در نگاه باستانی پاریزی زن همیشه نقش حساسی در تاریخ و ماجراهای تاریخی داشته است و عموماً این نقش همراه با قواعد منطقی بوده است. چرا که اگر غیر از این بود، اصولاً این داستان‌ها و حدیث‌ها در مورد زنان ماندگار نمی‌شد. به قول ایشان و به استناد ویل دورانت:

«از سه هزار و پانصد سال تاریخ مدون بشر تنها دویست و هفتاد سال، بدون جنگ سپری شده که در واقع سال‌های صلح نبوده. بلکه زمان بین دو جنگ بوده است. وقتی که این جنگ‌ها را ریشه‌یابی می‌کنید، یک جای پای زن در آن می‌بینید» (همان: ۲۵۵).

در واقع، کتاب «گذار زن از گذار تاریخ» تلاشی است برای نشان دادن نقش کلیدی زنان در سرنوشت یک حکومت یا یک شهر، گوشه‌ای از زندگی زن ایرانی و جلوه‌های گوناگون آن را در تاریخ این سرزمین به تصویر می‌کشد. مقدمه آن را با تعریف از بیماری زنانگی آغاز می‌کند که یکی از بلایای قرن شده و بعد تأثیرات روز و شب این بیماری را می‌گوید. در فصل اول آن در مقاله‌ای هم نام خود کتاب باستانی با آوردن داستان‌های گوناگون از زنان سعی می‌کند وضعیت اجتماعی زنان در آن دوره را واکاوی کند و در

ادامه از تمدنی که دستاورد زنان روستاست، سخن می‌راند، از زنان تصنیف‌خوان و بردگان زن و نخستین قاضی زن و آوردن قانون «ام ولد» در کتاب خویش و... خلاصه، کلیاتی را که در تاریخ بر سر زن رفته، مرور و دوره کرده است. (همان).

مقاله دیگری از باستانی پاریزی با عنوان «جای پای زن در شکست قادسیه» به بررسی عوامل شکست در این جنگ می‌پردازد که علل اصلی را اختلافات درباریون، روحانیون و ضعف روحی مردم و همچنین قدرت و همدلی اعراب می‌داند و علل کوچک‌تری نیز برای این شکست می‌آورد که نقش و تأثیر حضور زن در وقایع تاریخی یکی از این عوامل است، او در این مقاله درباره نقش زن چنین می‌گوید:

«... به یک علت کوچک دیگر نیز در قضایای شکست قادسیه پی بردم و آن جای پای زن در حمله عرب است که اگرچه شاید به پای سایر علل نرسد، ولی به هر حال آن هم برای خود گوشه‌ای را گرفته. این نکته را نیز نباید فراموش کرد که اصولاً در حکومت مطلقه که اختیار جمعی به دست یک تن نهاده می‌شود. از تأثیر قدرت جنس لطیف در تبادلات سیاسی نباید غافل بود، زیرا یک فرد هر قدر مقتدر و مسلط باشد، مقهور نفس خویش است. این تنها عاملی است که می‌تواند بر نفس آن فرد جبار مطلق العنان مسلط و قاهر شود، ...» (باستانی پاریزی، ۱۳۳۹: ۲۹). وی علت سقوط حیره را که سلسله لخمی‌ها یا مناذره بر آن حکمرانی می‌کردند و سد حایلی میان ایران و اعراب صحرای عربستان بودند، امتناع حکمران آنجا «نعمان بن منذر» از ارسال دخترش به دربار خسرو پرویز می‌داند و آن را مهم‌ترین علل این حمله و انقراض این دولت دانسته است. از نکات اساسی و محوری که در این اثر آمده، مقام و جایگاه زنان است که به شکل بارز و روشنی، زیرکی و مکر زنان را به تصویر می‌کشد، به گونه‌ای که تقصیر اصلی عامل خطا و خدعه را در یک رشته از

داستان‌های جذاب و شیرین به زنان نسبت می‌دهد و گاهی زنان را به دیده هوس می‌بیند، از جمال ظاهر و موزونی اندام و کرشمه و این که این نازک‌بدنان را تنها عاملان مسلط بر شاهان دانسته و هدفش را از آوردن این داستان‌ها دخالت زن در پیدایش حوادث شوم اوایل قرن هفتم میلادی بر ایران بیان می‌کند و در این باب شواهد و امثالی از تأثیر زنان در حوادث تاریخی ذکر می‌کند که از نظر تاریخی بسیار جالب است. در سرتاسر کتاب «خاتون هفت قلعه» رفتارهای زنان درباری از چشم تیزبین وی به دور نمانده است و ضعف‌های اخلاقی و شخصیتی آنان را بیان کرده و از آن اظهار تعجب نموده است. از روابط آن‌چنانی سلیمان پیامبر با بلقیس و کیاست و قدرت تصمیم‌گیری به‌جا و صحیح و عقلایی بلقیس سخن به میان می‌آورد. بر نقش زنان در نشست گوادلوب تأکید می‌کند و یا در موردی دیگر به درگیری اسدالله عَلم با انواع زنان و دختران ایرانی اشاره می‌کند. نام کتاب «خاتون هفت قلعه» نیز به نوعی خود نشان از تأثیر و نقش زنان در تاریخ‌نگاری وی دارد؛ چراکه در این مقاله که هم‌نام با کتاب است، به وجه تسمیه قلعه‌ها و بناهایی با نام دختر در ایران اشاره دارد و با استفاده از روش قیاسی به وجوه مشترک این بناهای متعدد می‌پردازد (باستانی پاریزی، ۱۳۵۶). قلعه‌های دختر بناهایی پر از راز و رمز است که در بیشتر نقاط ایران در کوه‌ها و تپه‌ها وجود دارند؛ بیشتر این قلعه‌ها زمانی که ایران باستان مراحل گذار از زن‌محوری به دوره مرد سالاری را پشت سر می‌گذاشت، ساخته شده‌اند (مدرسی، ۱۳۹۱: ۲۲۳). باستانی پاریزی در این اثر به دیگر اسامی معادل با دختر در معماری توجه دارد و در این راه پیش‌گام است.

در کتاب «مار در بتکده کهنه» نویسنده بعد از ارتباط زلف و مار به این نتیجه می‌رسد که در حل مشکلات سیاسی عالم وقتی کاری از مردان برنیامد، به زلف زنان که همچون ماری

است و سیاست هم که همچون مار است، روی می‌آورند و از یادآوری این موضوع، در ذهنش شعری از شوکت بخاری که بیان وفاداری زیارویان و زنان است، تداعی می‌شود:

گیرم که مارچوبه کند تن به شکل مار
کو زهر بهر دشمن و کو مُهره بهر دوست
(باستانی پاریزی، ۱۳۶۸: ۷۴).

در کتاب «خاتون هفت قلعه» نام مقاله سوم «ماریه» است که نام کنیز پادشاه مصر بوده و به بررسی او پرداخته است (باستانی پاریزی، ۱۳۵۶: ۲۵). یکی از وجوه توجه به زن در تاریخ‌نگاری باستانی پاریزی استفاده ایشان از عناوین پرطمطراق و گاهی زنانه و بعضاً آمیخته با خیال برای کتاب‌ها و مقالات خویش است. بی تردید خیال یکی از ابزارهای مهمی است که دکتر باستانی پاریزی به خدمت می‌گیرد تا زوایای تاریک تاریخ را بنا به بینش خود روایت کند. خاتون هفت قلعه و ماریه از این دست آثارند.

ایشان همچنین، مقاله‌ای تحقیقی درباره اخلاق و خانواده در کتب قدیم ایران دارد، تحت عنوان «سیاست اهل و اهل سیاست در کتب اخلاقی فارسی» که مشتمل بر مقالاتی زن‌محور است؛ مانند: «دختران زنده در گور چنگیز»، «مدارا با زن»، «زن باید بترسد»، «همه کتاب‌های اخلاق تألیف مردان است» که در همه آن‌ها با آوردن امثال و شواهد تاریخی در کتب اخلاق به بررسی تأثیر نوع تربیت و مراعات حقوق زنان پرداخته است و همواره به زن به عنوان عنصر تأثیرگذار بر وقایع تاریخی توجه داشته است.

این توجه به نقش زنان و تأثیر ایشان بر تاریخ به همین جا ختم نمی‌شود، چنان‌که در مقدمه‌ای که بر کتاب پژمان بختیاری می‌نویسد، از زنان نامدار بختیاری غافل نبوده و مادر پژمان عالم‌تاج خانوم را این‌گونه توصیف می‌کند: حقیقت این است که دو شعر «شوهر» و «پس از مرگ شوهر» این زن فاضل صادق لطیف‌طبع، آن‌قدر صمیمی و عمیق سروده شده

بود که گمان کنم کمتر کسی، مخصوصاً از آن‌ها که زن یا شوهر کرده‌اند، خوانده باشد و آفرین نگفته باشد (بختیاری، ۱۳۶۸: مقدمه).

باستانی پاریزی در برخورد با «زن» در مقام عضو جامعه‌ای با ساختارهای فرهنگی، اجتماعی مردسالار، موضع‌گیری کاملاً حمایت‌گرانه و نوع‌دوستانه دارد. این رویکرد انسانی را به خوبی در مقاله «زره در زیر قبا» می‌بینیم که عنوان می‌کند: «پیامبر پرسید؟ پادشاه ایران کیست؟... و گفتند پوراندخت. پیامبر گفت: هرگز سرنوشت مردمانی که حکومت خود را به زنان سپرده‌اند، روبه‌راه نخواهد شد و ... خلاصه باستانی پاریزی با مستدلای و حکایات و نکته‌ها و تحلیل‌های بسیار در دفاع از زنان، در قریب چندین صفحه، تلاش می‌کند بگوید این حدیث از پیامبر نیست (باستانی پاریزی، ۱۳۸۲: ۴۷۴).

در «مقاله هزاره طبری» از کتاب «حصیرستان» استاد پس از شرحی در خصوص همسر طبری، از شجاعت زنان کرمان در برخورد با مسایل مذهبی، آن هم حدود ۱۰۰ سال پیش، سخن می‌گوید. مسایلی که بسیاری از مردان حتی امروز هم، جرأت چنین برخوردی با این موضوعات چالش‌برانگیز را ندارند (باستانی پاریزی، ۱۳۶۹: ۲۵۱-۲۵۰).

چو آید توانی به مویی کشید
چو برگشت زنجیرها بگسلد

آنچه مسلم است و از آثار باستانی پاریزی که در حمایت از زنان نگاشته، آشکار می‌شود، نادیده گرفتن جایگاه زنان معلول عواملی است، از جمله: عامل مردسالارانه نظام‌های استبدادی، تحقیر و استضعاف و خودکم‌بینی تحمیلی زنان، آموزه‌ها و ادبیات تحجرآمیز و سلبی درباره منزلت، حقوق و نقش زنان از تأثیرگذارترین عوامل رشد نیافتگی زنان بوده است. این که باستانی پاریزی آرامگاه خود را نه در کرمان که برای او حرمتی تمام داشت

و نه در کنار هم‌ردیفان خود در عالم هنر و علم در قطعه هنرمندان، بلکه در کنار همسرش که همواره از او به نیکی یاد می‌کرد، برگزید، شاید به خاطر آن آرامشی است که در زن و لطافت او یافته بود و به راستی که دست کم در زندگی و مرگ باستانی «همیشه پای یک زن در میان است» (باستانی پاریزی، ۱۳۸۰: ۲۱۸-۲۱۹ و ۳۳۰-۳۳۱).

۳. نتیجه‌گیری

تاریخ‌نگاری زنان روشی خاص در تاریخ‌نگاری است که باستانی پاریزی با وارد کردن مقوله جنس زن در تحلیل تاریخ، تاریخ‌نگاری خویش را به تاریخ‌نگاری زنان نزدیک و از دیگر مورخان هم‌عصر متمایز کرده است. در تاریخ معاصر، باستانی پاریزی از جمله تاریخ‌نگارانی است که به زن و نقش زن در جنبه‌های مختلف پرداخته است. آنچه در مجموع می‌شود از جایگاه زن در آثار وی حاصل کرد، این است که وجهه نیک و مثبت زن بر منفی آن برتری دارد و در «مجموعه هفتی» به نسبت دیگر آثارش مقام زنان را بیشتر پاس داشته است، اگرچه نه زنان، همیشه و همه جا یکسان و در یک مرتبه هستند و نه از باستانی پاریزی انتظار هست که چیزی را بر خلاف آنچه در طبیعت یک شخص یا جامعه است، کتمان کند و نادیده بگیرد، در مجموع آنچه از کند و کاو نگارندگان، به حد بضاعت، در آثار باستانی پاریزی حاصل آمد، این است که اولاً مقام و منزلت زنان نسبت به خدمات و جایگاه و اهمیتی که در جامعه دارند، مورد توجه قرار نگرفته، هرچند نسبت به دیگر مورخان هم‌عصر خود در تاریخ‌نگاری خویش التفات بیشتری نسبت به زنان نشان داده است. دوم آن که این التفات هم نتیجه شرایط زمانه و روزگار و وضعیت روحی و تربیتی ایشان است و هم شرایط زندگی خصوصی و آنچه بر مرادوت ایشان با جنس زن گذشته است و نیز آنچه از آن تلمذ کرده، مجموعاً برداشت و تلقی و نگاهی به ایشان داده

است که همان را می توان در آثار وی به وضوح دید. حضور زنان در عرصه های اجتماعی مانند مشارکت در امور خیریه تحت عنوان موقوفه پررنگ است. جدای از پرداختن به نقش زن در اجتماع به نقش فرهنگی زن هم در آثار باستانی پاریزی توجه شده است؛ هرچند کمتر از سایر نقش ها از جمله: نقش زن در خانواده و همچنین قدرت اقتصادی زنان. باستانی پاریزی در بسیاری از حوادث سیاسی نقش زنان را به عنوان عوامل پشت پرده و محرک مردان در تصمیم گیری های مهم سیاسی جستجو کرده است. زنان در آثار باستانی پاریزی سلاطین بی تاج و تخت شمرده شده اند. همچنین در حوادث نظامی و جنگ ها، باستانی پاریزی حضور زنان را پا به پای مردان بررسی و تجزیه و تحلیل کرده است.

منابع

- _ اتحادیه، منصوره، (نظام مافی)، فصیحی، سیمین و همکاران. (۱۳۸۷). «تاریخ نگاری زنان». **کتاب ماه تاریخ و جغرافیا**. شماره ۱۲۷، ص ۲۴-۳۵.
- _ باستانی پاریزی، محمدابراهیم. (۱۳۸۲). **پیغمبر دزدان**. چاپ هفدهم. تهران: انتشارات علم.
- _ باستانی پاریزی، محمدابراهیم. (۱۳۵۵). **تاریخ شاهی قراختیایان**. تهران: انتشارات بنیاد فرهنگ ایران.
- _ باستانی پاریزی، محمدابراهیم. (۱۳۵۶). **خاتون هفت قلعه**. چاپ دوم. تهران: امیر کبیر.
- _ باستانی پاریزی، محمدابراهیم. (۱۳۶۶). **جامع المقدمات**، چاپ دوم. تهران: نشر علم.
- _ باستانی پاریزی، محمدابراهیم. (۱۳۶۹). **حصیرستان**. تهران: نشر علم.
- _ باستانی پاریزی، محمدابراهیم. (۱۳۸۲). **گذار زن از گذار تاریخ**. تهران: ناشر کیانا.
- _ باستانی پاریزی، محمدابراهیم. (۱۳۹۰). **سنگ هفت قلم**. چاپ چهارم. تهران: انتشارات علم.
- _ باستانی پاریزی، محمدابراهیم. (۱۳۳۹). «جای پای زن در شکست قادسیه». **نشریه یغما**. شماره ۱۴۱، ص ۲۹-۳۵.
- _ بختیاری، پژمان. (۱۳۶۸). **دیوان، مقدمه از باستانی پاریزی**. چاپ اول. تهران: پارسا.
- _ براهنی، رضا. (۱۳۶۰). «تکلمه ای بر تاریخ مذکر». **مجله آرش**. دوره چهارم، شماره پنجم، ص ۶۳-۶۰.

- _توکل، بعقوب. (۱۳۸۱). «تاریخ‌نگاری در عصر پهلوی با نگاهی به تاریخ‌نگاری محرمانه». **ماهنامهٔ زمانه**. ش ۲، ص ۳۶-۴۱.
- _سبزیان‌پور، وحید؛ باقرآبادی، شهریار؛ کریمی، عباس. (۱۳۹۵). «سیمای هویت ایرانی در آثار ادبی عصر اسلامی (نگاهی به مقولهٔ هویت در دو کتاب «دو قرن سکوت» و «خدمات متقابل ایران و اسلام»)». **مجلهٔ مطالعات ایرانی**. سال ۱۵، شماره ۳۰، پاییز و زمستان، ص ۶۳-۷۹.
- _فصیحی، سیمین. (۱۳۸۸). «از تاریخ مردان نخبه تا تاریخ زنان فراموش شده؛ علل تأخیر در پیدایش تاریخ‌نگاری زنان». **تاریخ‌نگاری و تاریخ‌نگاری**. سال ۱۹، دورهٔ جدید، شماره ۲، تابستان، ص ۴۳-۶۷.
- _کریمی، بهزاد. (۱۳۸۹). «مکتب تاریخ‌نگاری آنال». **تاریخ و تمدن اسلامی**. سال ششم، شماره ۱۱، ص ۱۶۷-۱۹۱.
- _مدرسی، فاطمه؛ سیفی، نسرین. (۱۳۹۱). «قلعه دختر». **مجلهٔ مطالعات ایرانی**. سال ۱۵، شماره ۲۱، بهار، ص ۲۲۳-۲۴۵.
- _نفیسی، سعید. (۱۳۴۴). «تاریخ شهریاری شاهنشاهی رضاشاه پهلوی از ۱۳ اسفند ۱۲۹۹ تا ۲۴ شهریور ۱۳۲۰». تهران، شورای مرکزی جشن‌های بنیان‌گذاری شاهنشاهی ایران.
- _یاحسینی، سید قاسم. (۱۳۹۴). «تاریخ از پایین». **مجلهٔ میرداماد**. سال اول، پیش‌شماره ۱، بهار، ص ۸۴-۸۷.

References:

- Barahani, R. (1982). "A speech on male history". *Arash Magazine*, Volume 4, Number 5, pp. 63-60. (In Persian)
- Bakhtiari, P. (1989). *Diwan*, Introduction by Bastani Parizi. First Edition, Tehran: Parsa. (In Persian)
- Bastani Parizi, M. (2004). *Prophet of Thieves*. Seventeenth Edition, Tehran: Alam Publications. (In Persian)
- Bastani Parizi, M. (1977). *History of the Qarakhtaeen Kingdom*. Tehran, Iran Culture Foundation Publications. (In Persian)
- Bastani Parizi, M. (1978). *Lady of the Seven Castles*. Second Edition, Tehran, Amir Kabir. (In Persian)

- Bastani Parizi, M. (1987). *Jame ul Moghademat*. Second Edition, Tehran: Alam Publishing. (In Persian)
- Bastani Parizi, M. (1990). *Hasirestan*. Tehran, Alam Publishing. (In Persian)
- Bastani Parizi, M. (2004). *Gozār Zan az Godar e Tarikh*. Tehran: Publisher Kiana. (In Persian)
- Bastani Parizi, M. (2012). *Sang e Haft Ghalam*. Fourth Edition, Tehran: Alam Publications. (In Persian)
- Bastani Parizi, M. (1961). "The footprint of a woman in the defeat of Qadisiyah". *Yaghma Magazine*, No. 141, pp. 35-29. (In Persian)
- Etehadie, M. Fassihi, S et al., (2008). "Women's Historiography". *Book of the Month of History and Geography*, No. 127, pp. 24-35. (In Persian)
- Fasihi, S. (2009). "From the history of elite men to the history of forgotten women; the reasos of delay of women in historiography". *Thrikhnegari va Tarikhnegari*, Year 19, New Volume, No. 2, Summer, pp. 43-67. (In Persian)
- Karimi, B. (2010). "The Annales School of Historiography". *History and Islamic Civilization*, Sixth Year, No. 11, pp. 167-191. (In Persian)
- Modaresi, F, Seifi, N. (2012). "Ghal'e Dokhtar". *Journal of Iranian Studies*, Year 15, No. 21, Spring, pp. 223-245. (In Persian)
- Nafisi, S. (1965). *The History Rign of Reza Shah Pahlavi from 4 March 1921 to 15 September1941*. Tehran, Central Council of the Imperial Founding Celebrations of Iran. (In Persian)
- Sabzianpour, V; Bagherabadi, SH; Karimi, A. (2016). Portrayal of Iranian Identity in the Literary Works of the Islamic Era (A Glance at the Issue of Identity in the BooksTwo Centuries of Silence" and"Mutual Service of Islam and Iran)". *Journal of Iranian Studies*, Year 15, No. 30, Autumn and Winter, pp. 63_79. (In Persian)
- Tavakoli, Y. (2003). "Historiography in the Pahlavi era with a look at confidential historiography". *Zamaneh Monthly*, 2, pp. 36-41. (In Persian)

Ya hosseini, Q. (2015). "History from Below". *Mirdamad Magazine*, First Year, Pre-issue 1, Spring, pp. 84-87. (In Persian)

